

Regeringskansliet
Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Riksantikvarieämbetets budgetunderlag 2026–2028

Beslut

Riksantikvarieämbetet överlämnar budgetunderlaget för åren 2026–2028 i enlighet med förordningen (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag.

Detta beslut har fattats av Riksantikvarie Susanne Thedéen efter föredragning av verksamhetscontroller Åke Hultsten. Även vik. överantikvarie Eric Fugeläng, avdelningschef Elisabeth Kalkhäll, ekonomichef Martin Ekepil Ringelid, chefsjurist Maria Westergren och enhetschef Lotta Boss har varit med vid den slutliga handläggningen. Beslutet har signerats elektroniskt och saknar därför namnunderskrift.

Kopia till:
Ekonomistyrningsverket
Finansdepartementet
Försvarsdepartementet
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
Riksdagens utredningstjänst
Riksrevisionen
Statskontoret

Innehåll

Beslut	1
Sammanfattning	3
Ekonomiska förutsättningar	4
Förslag till finansiering	4
Räntekontokredit.....	5
Anslagskredit på ramanslag	5
Avgiftsbelagd verksamhet.....	5
Svensk Museitjänst.....	5
Butiksförsäljning.....	6
Statliga utställningsgarantier.....	6
Beställningsbemyndiganden	6
Anslag 7:2 ap.1, Bidrag till kulturmiljövård	7
Anslag 7:2 ap.2, Bidrag till kulturarvsarbete	7
Verksamhetsinvesteringar.....	9
Låneram och räntor för verksamhetsinvesteringar	10
Förväntade lokalförändringar	10
Kulturarvet i en föränderlig värld	12
Bidragsgivning och ersättningssystem	13
Förvaltning av kulturmiljöer	14
Kulturarvsarbete	17
Hemställan.....	18
Kulturmiljövårdens regelverk	18
Hemställan.....	19
Beredskap och civilt försvar	19
Hemställan.....	21
Vården av Visby ringmur	21
Hemställan.....	21

Sammanfattning

Riksantikvarieämbetet belyser i budgetunderlaget för åren 2026 till 2028 behoven av långsiktighet i uppdrag och finansiering inom några av sina verksamhetsområden.

Myndighetens ekonomiska förutsättningar redovisas och förslag framförs om följande förändringar:

- Ett nytt beställningsbemyndigande för anslag 7:2 ap.2
- Att anslagen 7:2 och 7:4 ska omfattas av pris- och löneomräkning
- Att nivån på anslagen 7:2 och 7:4 ses över och permanent anpassas till de ambitioner som uttryckts inom politikområdet

Vidare konstaterar Riksantikvarieämbetet att det finns behov av en översyn av kulturmiljövårdens regelverk och styrmedlens utformning och föreslår därför att regeringen tillsätter en utredning med syfte att se över kulturmiljölagen och anslutande regleringar.

Myndigheten belyser även behovet av långsiktighet i uppdragen som berör civilt försvar och beredskapsplanering och föreslår att:

- myndighetens operativa uppgifter inom beredskapssystemet beskrivs i författning
- finansiering motsvarande dessa uppgifter tilldelas permanent.

Och för övrigt anser Riksantikvarieämbetet att ansvaret för vården av Visby ringmur bör ges till annan aktör.

Ekonomiska förutsättningar

Förslag till finansiering

Med bakgrund i de förslag som ställs i detta budgetunderlag föreslår Riksantikvarieämbetet följande finansiering.

Tabell 1. Översikt över verksamhetens finansiering (tkr), 2025 års priser.

	2024 Utfall	2025 Prognos	2026 Beräkn.	2027 Beräkn.	2028 Beräkn.
Anslag					
Utgiftsområde 17, anslag 1:4 Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet					
ap.10 Riksantikvarieämbetet	20 134	20 540	20 540	20 540	20 540
Utgiftsområde 17, anslag 7:1 Riksantikvarieämbetet					
ap.1 Riksantikvarieämbetet	274 638	313 729	320 729	333 729	333 729 ¹
ap.2 Kulturarvs-IT	11 027	12 055	12 055	12 055	12 055
Utgiftsområde 17, anslag 7:2 Bidrag till kulturmiljövård					
ap.1 Bidrag till kulturmiljövård	295 138	290 782	290 782	290 782 ²	290 782
ap.2 Bidrag till kulturarvsarbete	9 000	9 000	9 000	9 000	9 000
Utgiftsområde 17, anslag 7:4 Bidrag till arbetslivsmuseer					
ap.1 Bidrag till arbetslivsmuseer	7 986	8 000	8 000	8 000	8 000
Avgiftsintäkter som disponeras					
Museitjänster, SMT	38 389	41 712	42 068	42 297	42 697
Butiksförsäljning besöksmål	688	768	868	968	1 068
Statliga utställningsgarantier	832	800	800	800	800
Övriga intäkter som disponeras					
Bidragsintäkter	11 428	15 700	15 700	15 700	15 700
Entrémedel besöksmål	3 103	3 000	3 000	3 000	3 000
Övriga medel för finansiering av bidrag	779	700	700	700	700
Övriga inkomster	3	3	3	3	3
Summa	673 145	716 789	724 245	737 574	738 074

¹ Förutsätter fortsatt satsning på säkra transporter och evakueringsmagasin. Se avsnitt *Beredskap och civilt försvar*.

² Inklusive föreslagen permanentning av den tidsbegränsade satsningen *Stärkt stöd till kulturmiljövård* 2024 till 2026. Se avsnitt *Bidragsgivning och ersättningssystem*.

Räntekontokredit

Räntekontokreditens föreslås för budgetåren 2026–2028 uppgå till 30 000 tkr. På räntekontot finns myndighetens oförbrukade bidrag som kan hänföras till den anslagsfinansierade verksamheten. Den ger också utrymme för en eventuell återbetalning av ett större oförbrukat bidrag under åren 2026 – 2028.

Tabell 2. Räntekontokredit i Riksgäldskontoret (tkr).

	2024 Utfall	2025 Prognos	2026 Beräknat
Maximalt utnyttjad räntekontokredit under året		0	0
Minsta behållning på räntekontot under året	19 944	20 000	20 000
Behållning på räntekonto i Riksgäldskontoret	61 293	60 000	60 000
Räntekontokredit i Riksgäldskontoret		0	0
Beslutad/föreslagen räntekontokredit	15 000	30 000	30 000

Anslagskredit på ramanslag

Riksantikvarieämbetet föreslår att anslagskrediter för åren 2026–2028 fastställs till 3 procent av anslagen.

Avgiftsbelagd verksamhet

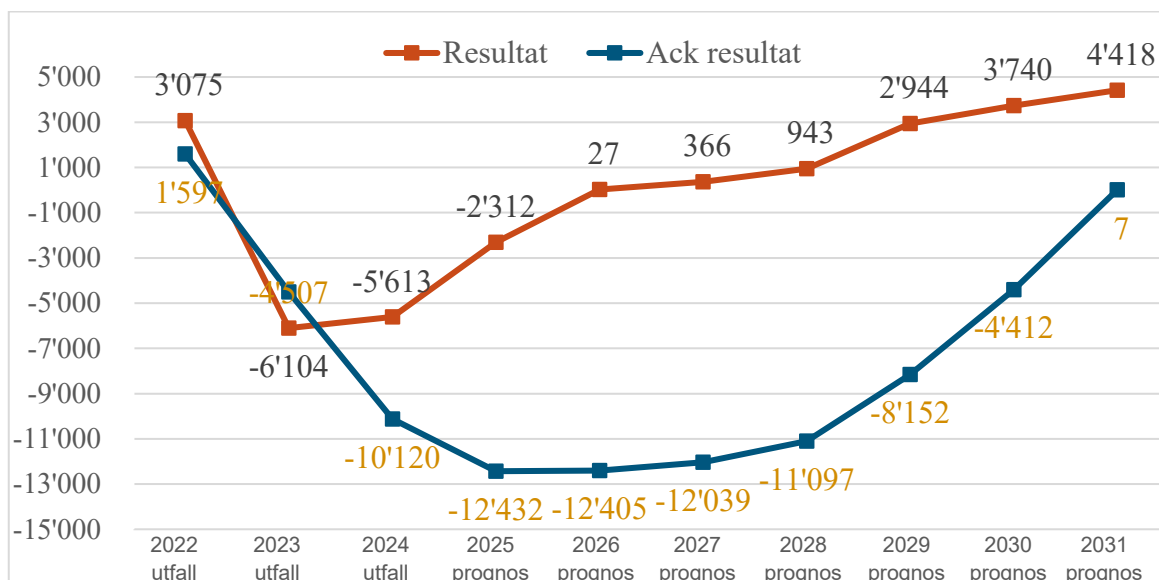
Tabell 3. Beräknad budget för avgiftsbelagd verksamhet där intäkterna disponeras 2024–2026 (tkr).

	+/- t.o.m. 2024	+/- 2025	Int. 2026	Kost. 2026	+/- 2026	Ack. +/- utgå. 2025
Verksamhet med full kostnadstäckning						
Butiksförsäljning besöksmål	-4	-28	868	-836	32	0
Museitjänster, SMT	-10 120	-2 312	42 068	-42 041	27	-12 405
Summa	-10 124	-2 340	42 936	-42 877	59	-12 405
Offentligrättslig verksamhet						
Statliga utställningsgarantier	309	-122	800	-987	-187	0

Svensk Museitjänst

Svensk museitjänst kommer på grund av främst ökade kostnader i förhyrning av verksamhetens lokaler, investeringar i säkerhetskostnader och ökade räntekostnader göra negativa resultat de kommande åren. De ökade kostnaderna förs, med hjälp av omförhandling, nu succesivt vidare till hyresgästerna i den takt som befintliga avtalsvillkor

medger. Myndigheten har enligt regeringsbrev ett ekonomiskt mål som innebär att den avgiftsfinansierade verksamheten inom Svensk museitjänst ska vara i balans senast år 2031. Myndighetens prognos visar på att det ekonomiska målet kommer uppnås.

Figur 1. Prognos över resultat och ackumulerat resultat för verksamheten Svensk museitjänst.

Butiksförsäljning

Butiksförsäljningen vid myndighetens besöksmål uppvisar för 2024 ett utgående ackumulerat underskott på 4 tkr. Verksamheten balanserar resultat mellan åren och verksamheten beräknas nå ekonomisk balans år 2026.

Statliga utställningsgarantier

Det ekonomiska målet för handläggningen av statliga utställningsgarantier är full kostnadstäckning. Intäkterna avseende handläggning av statliga utställningsgarantier var under 2023 något högre än kostnaderna, myndigheten har justerat för detta och under år 2024 och redovisar myndigheten ett minusresultat för statliga utställningsgarantier. Inför kommande år och målet är att få en budget i balans år 2026.

Beställningsbemyndiganden

Riksantikvarieämbetet bedömer att beställningsbemyndigandet för anslaget 7:2 Bidrag till kulturmiljövård bör ökas till 93 000 tkr för att möjliggöra åtaganden även inom anslagspost två, Bidrag till kulturarvsarbete. Nedan redovisas och motiveras behoven för anslagets två poster.

Anslag 7:2 ap.1, Bidrag till kulturmiljövård

I användningen av anslagsposten 7:2 ap.1, Bidrag till kulturmiljövård, är beställningsbemyndigandet betydelsefullt för att möjliggöra bidragsgivning i fleråriga projekt. Detta avser såväl vård av, som information om, byggnader, landskap och fornlämningar. Dessutom är det av största vikt att kunna fatta tilldelningsbeslut under slutet av året för ärenden där förseningar uppstått i projektet, vilket inte minst är vanligt i samband med byggprocesser. Också i samband med beslut som medför ersättningsanspråk, till exempel intrångsersättningar vid bildandet av kulturresevat, är det angeläget att kunna ingå ekonomiska åtaganden för kommande år.

Riksantikvarieämbetet bedömer att bemyndiganderamen för anslag 7:2 ap.1 bör vara 90 000 tkr och avse åren 2026–2028. Beloppen för utgifter mot anslag till följd av ekonomiska åtaganden är indikativa.

Tabell 4. Beställningsbemyndigande (tkr) för anslagspost 1707002 001 Bidrag till kulturmiljövård.

	2024 Utfall	2025 Prognos	2026 Beräknat	2027 Beräknat	2028 Beräknat	2029- Beräknat	Slutår
Ekonomiska åtaganden vid årets början	71 244	72 689	80 689	90 000	20 000	10 000	-
Nya ekonomiska åtaganden	66 389	69 000	79 000	-	-	-	-
Utgifter mot anslag till följd av ekonomiska åtaganden	64 944	61 000	69 689	70 000	10 000	10 000	2029
Varav utgifter till följd av ekonomiska åtaganden vid utgången av 2025	-	-	69 689	8 000	3 000	-	2028
Övriga förändringar av ekonomiska åtaganden	-	0	-	-	-	-	-
Ekonomiska åtaganden vid årets slut	72 689	80 689	90 000	20 000	10 000	0	-
Tilldelat/föreslaget bemyndigande	90 000	90 000	90 000	-	-	-	-
Beslutad/beräknad anslagsnivå		290 782	290 782	290 782	290 782	-	-

Anslag 7:2 ap.2, Bidrag till kulturarvsarbete

Riksantikvarieämbetet föreslår ett nytt beställningsbemyndigande för rubricerad anslagspost. Anslagsposten används för bidrag till kulturarvsarbete och går i dag till projekt som avslutas och redovisas i anslutning till det år som bidraget beviljats. Riksantikvarieämbetet tar varje år emot ett antal ansökningar avseende angelägna projekt som planeras pågå under längre tid än innevarande år. Bland dessa projekt märks t.ex. fartygsrenoveringar, insatser vid museijärnvägar och andra mer omfattande projekt. Med nuvarande anslagsvillkor saknas möjligheten att bevilja bidrag för längre projekt utan att dessa delas av den sökande upp i delprojekt för vilka det görs separata ansökningar. Denna hantering skapar oklara planeringsförutsättningar för bidragsmottagarna och försvårar en ändamålsenlig uppföljning av bidragets användning och effekter.

Vissa av de verksamheter som kan komma i fråga för bidraget sker under den varma delen av året. Inte minst i den norra delen av landet är detta en realitet i många fall. Det är därför önskvärt är att kunna fatta beslut om bidrag under hösten för användning nästkommande sommar i vissa fall. En sådan möjlighet skulle innebära en längre planeringshorisont för bidragsmottagaren.

Riksantikvarieämbetet beslutar ibland om återkrav av medel till följd av de orsaker som anges i berörd förordning. Dessa återkrav sker företrädesvis under årets andra halva, inte sällan mot slutet av året. Då bidraget är översökt finns som regel angelägna projekt bland inkomna men ej beviljade ansökningar som skulle kunna beviljas bidrag med de återkrävda medlen. Detta försvåras dock av att projekten som beviljas bidrag måste förbruka medlen i nära anslutning till att bidraget betalas ut och att detta med nuvarande reglering behöver ske i huvudsak innevarande år.

Riksantikvarieämbetet bedömer mot bakgrund av ovanstående resonemang att beställningsbemyndigande bör ges för anslag 7:2 ap.2 och att bemyndigandet bör vara 3 000 tkr och avse åren 2026–2028. Beloppen för utgifter mot anslag till följd av ekonomiska åtaganden är indikativa.

Tabell 5. Nytt beställningsbemyndigande (tkr) för anslagspost 1707002 002 Bidrag till kulturarvsarbete.

	2024 Utfall	2025 Prognos	2026 Beräknat	2027 Beräknat	2028 Beräknat	2029- Beräknat	Slutår
Ekonomiska åtaganden vid årets början				3 000	500		
Nya ekonomiska åtaganden			3 000				
Utgifter mot anslag till följd av ekonomiska åtaganden				2 500	500		2028
Varav utgifter till följd av ekonomiska åtaganden vid utgången av 2025							
Övriga förändringar av ekonomiska åtaganden							
Ekonomiska åtaganden vid årets slut			3 000	500	0		
Beslutat/föreslaget bemyndigande			3 000				
Beslutad/beräknad anslagsnivå			9 000	9 000	9 000		

Verksamhetsinvesteringar

Tabell 6. Verksamhetsinvesteringar (tkr).

	2024 Utfall	2025 Prognos	2026 Beräknat	2027 Beräknat	2028 Beräknat
Datasystem, rättigheter m.m.	10 784	8 272	4 667	3 460	3 400
Maskiner, inventarier, installationer m.m.	6 509	10 750	8 700	4 425	4 400
Byggnader, mark och annan fast egendom	0	0	0	0	0
Övriga verksamhetsinvesteringar	626	3 650	500	500	500
Summa verksamhetsinvesteringar	17 919	22 672	13 867	8 385	8 300
Finansiering					
Lån i Riksgälden (2 kap. 1 § kapitalförsörjningsförordningen)	17 919	22 672	13 867	8 385	8 300
Bidrag (2 kap. 3 § kapitalförsörjningsförordningen)	0	0	0	0	0
Finansiell leasing (2 kap. 5 § kapitalförsörjningsförordningen)	0	0	0	0	0
Summa finansiering	17 919	22 672	13 867	8 385	8 300

Investeringsbehoven är framför allt inom IT- och digitaliseringsområdet under kommande år.

Låneram och räntor för verksamhetsinvesteringar

Tabell 7. Låneram och räntor för verksamhetsinvesteringar (tkr).

	2024 Utfall	2025 Prognos	2026 Beräknat	2027 Beräknat	2028 Beräknat
IB lån i Riksgäldskontoret	73 008	79 975	88 262	85 246	75 242
Nyupplåning	17 919	22 672	13 867	8 385	8 300
Amorteringar	10 952	14 385	16 883	18 389	18 186
UB lån i Riksgäldskontoret	79 975	88 262	85 246	75 242	65 356
Beslutad/föreslagen låneram	94 100	100 000	100 000	100 000	100 000
Ränteutgifter	2 710	2 825	2 169	2 006	1 654
Summa amorteringar och ränteutgifter	13 662	17 210	19 052	20 395	19 840
Finansiering av räntor och avskrivningar					
Ramanslag 7:1, ap1	6 886	10 650	12 445	13 676	13 291
Övrig finansiering	6 776	6 560	6 607	6 719	6 549
Summa finansiering	13 662	17 210	19 052	20 395	19 840

Förväntade lokalförändringar

Riksantikvarieämbetet genomför just nu lokalförändringar i Visby och Stockholm inom ramen för utvecklingsprojektet Arbetsplats 2025. I Visby pågår omdisponering och ombyggnation av kontorslokalerna som kommer att innebära att lokalytan minska med 2 490 m² vilket motsvarar 46% av den nuvarande ytan. Även i kontorslokalerna på Storgatan i Stockholm pågår lokalförändringar där myndigheten kommer att lämna de lokaler som disponeras i den så kallade ämbetsbyggnaden. Det innebär att lokalytan i Stockholm minskar med ca 780 m² vilket motsvarar 17% av nuvarande yta. Myndigheten för just nu förhandlingar med Statens fastighetsverk om möjliga lösningar för en större omdisponering av myndighetens lokaler på Storgatan.

Lokalförändringarna genomförs med utgångspunkt i de förändringar som ett flexiblere arbetsliv med en ökad grad av distansarbete innebär. Målsättningarna med arbetet är en mer effektiv lokalanvändning och att bättre stödja myndighetens verksamhet i en hybrid organisation. Arbetet berör inte bara lokaler utan syftar till att förbättra både vår fysiska och digitala arbetsmiljö. Som ett led i arbetet räknar vi med att på sikt minska våra lokalkostnader och även minska myndighetens miljöpåverkan.

De ekonomiska besparingarna som den minskade lokalytan innebär finansierar under de första åren de lokalanpassningar som genomförs vilka betalas via hyrestillägg. I takt med att förbättringsåtgärderna är betalda avser myndigheten att använda de medel som frigörs bland annat till de ökade kostnader för informationshantering och systemförvaltning som myndigheten belyst i tidigare års budgetunderlag. Redan under 2026 innebär lokalförändringarna att ca 3 500 tkr kan omfördelas från lokalkostnader till annan angelägen verksamhet.

Kulturarvet i en föränderlig värld

De senaste åren har på många sätt varit en omvälvande tid. Vi har en pandemi i färskt minne och för första gången sedan andra världskriget rasar ett storskaligt krig på den europeiska kontinenten. Klimatförändringarnas effekter ställer nya krav i förvaltningen av kulturarvet och de senaste årens inflation och räntenivåer har inneburit en ekonomisk ansträngning för många av landets kulturarvsaktörer. Detta avspeglas också i Riksantikvarieämbetets verksamhet där såväl arbetet med beredningsplanering och klimatanpassning har ökat i omfattning. Vi noterar också att flera av våra målgrupper lyfter utmaningar inom dessa områden när vi träffar dem i olika sammanhang. Vid sidan av dessa utmaningar är kulturarvet i relation till den fysiska planeringen en fråga som vi prioriterat de senaste åren i syftet att öka förutsättningarna för kulturmiljömålets genomslag i den fysiska planeringen på framför allt kommunal nivå. I relation till museernas digitalisering pågår många aktiviteter. Dessa är i stor utsträckning beroende på sektorns förmåga till egen finansiering vilket är en utmaning inte minst för mindre museer.

De senaste åren har myndighetens roll förändrats och breddats i flera avseenden. Flera av de behov som Riksantikvarieämbetet framfört i regeringsuppdrag och dialoger med Regeringskansliet har hörtsammats av regeringen. Förändringar har skett både i form av nya uppdrag från regeringen och som ett resultat av utveckling av arbetet inom befintliga uppdrag.

En avgörande framgångsfaktor för stora delar av detta arbete är tydlighet och långsiktigt stabila förutsättningar. Det handlar både om uppdragens utformning i myndighetens styrning liksom de ekonomiska styrmedel som myndigheten förfogar över. I de följande avsnitten redogör vi för de behov av en mer långsiktigt förutsägbar finansiering av framför allt myndighetens olika bidrag samt de behov av översyn av lagstiftning och myndighetens styrning vi ser.

Bidragsgivning och ersättningsystem

Riksantikvarieämbetet disponerar ett flertal anslagposter som får användas för bidrag. Nedan redovisas de anslag som får användas för bidragsgivning samt i förekommande fall vilka förordningar som reglerar bidragen.

Tabell 8. Anslagposter som används för bidrag och ersättningar 2025 (tkr).

Bidrag	Anslagpost	Belopp 2025	Förordning
Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet	1:4 ap.10	20 540 tkr varav minst 3 500 tkr till de centrala museerna	-
Bidrag till ideella organisationer inom kulturmiljöområdet	7:1 ap.1 (del av)	högst 4 750 tkr + bidrag till Europeana	Förordning (2014:108) om statsbidrag till ideella organisationer inom kulturmiljöområdet
Kulturarvs-IT	7:1 ap.2	ca 12,1 miljoner kronor	Förordning (2003:248) om bidrag till lönekostnader inom verksamheten kulturarvs-IT
Bidrag till kulturmiljövård	7:2 ap.1	290 782 tkr fler ändamål än bidrag, ffa ersättningar och kostnader enl. KML	Förordning (2010:1121) om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer m.fl. författningar
Bidrag till kulturarvsarbete	7:2 ap.2	9 000 tkr	Förordning (2017:628) om statsbidrag till kulturarvsarbete
Bidrag till arbetslivsmuseer	7:4 ap.1	8 000 tkr	

De flesta bidrag som fördelas är kraftigt översökta. I nedanstående tabell redovisas statistik för de bidrag som fördelas direkt av Riksantikvarieämbetet. Statistiken avser år 2024.

Tabell 9. Sökta respektive fördelade bidrag 2024 (kr).

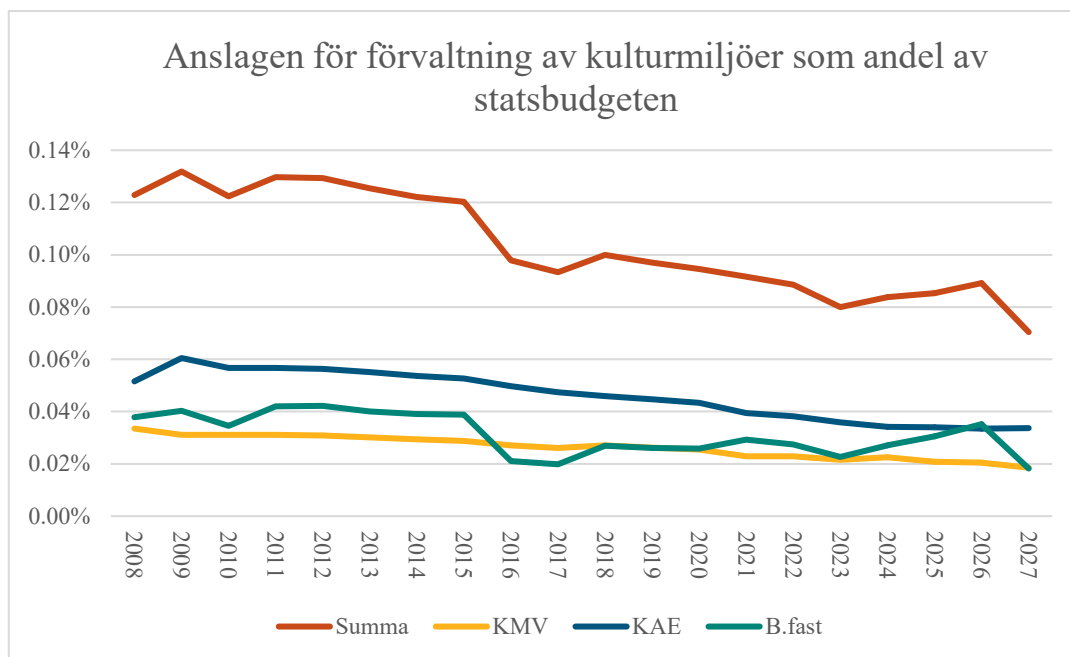
Bidrag	Antal ansökningar 2024	Totalt sökt Belopp 2024	Antal beviljade ansökningar / fördelat belopp
Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet	53	54 657 878 kr	17 / 18 300 000 kr
Bidrag till ideella organisationer inom kulturmiljöområdet	33	8 836 350 kr	24 / 4 750 000 kr
Kulturarvs-IT	27	17 005 203 kr	26 / 11 027 000 kr ³
Bidrag till kulturarvsarbete	199	46 920 415 kr	65 / 9 000 000 kr
Bidrag till arbetslivsmuseer	120	29 606 684 kr	62 / 8 000 000 kr

Statistiken visar att för majoriteten av bidragen endast möter en mindre del av den efterfrågan som finns. I det följande redogörs för några av de konsekvenser som framför allt avsaknaden av pris- och löneomräkning av de berörda anslagen för med sig.

Förvaltning av kulturmiljöer

För den statligt finansierade kulturmiljöförvaltningen står tre anslag för en betydande del av finansieringen. Dessa är anslaget 7:2, Bidrag till kulturmiljövård (KMV) och anslaget 7:3, Kyrkoantikvarisk ersättning (KAE) inom utgiftsområde 17, samt anslag 1:10, Bidragsfastigheter (B.fast) inom utgiftsområde 2. Vid sidan av dessa anslag finns också visst kulturmiljöarbete avseende biologiskt kulturarv och arbete med friluftsliv som finansieras genom anslag till åtgärder inom miljöområdet, främst inom anslaget 1:3, Åtgärder för värdefull natur inom utgiftsområde 20. Gemensamt för samtliga dessa anslag är att de inte omfattas av pris- och löneomräkning. För anslagen inom utgiftsområde 17 och utgiftsområde 2 har den senaste 20-årsperioden inneburit en successiv minskning av anslagens köpkraft till följd av inflationen. De tre anslagens andel av statsbudgeten som helhet har sedan 2009 minskat från 1,3 promille år 2009 till 0,7 promille aviserat för år 2027.

³ Tillgängligt belopp fördelades på mottagarna med 64,8% av sökt belopp.

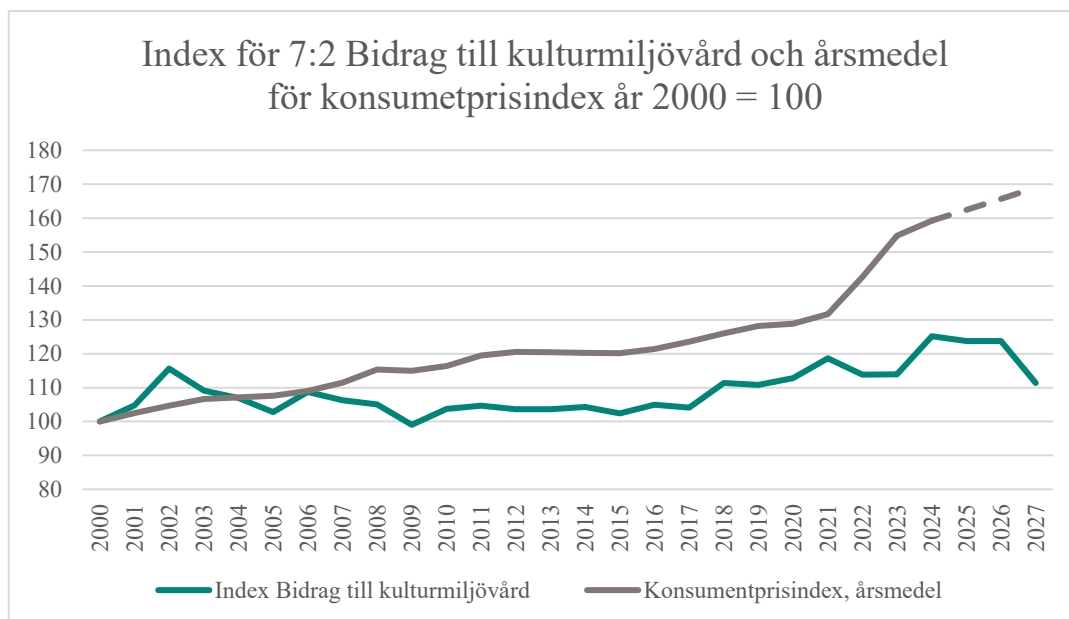

Figur 2. Anslagen för förvaltning av kulturmiljöer som andel av statsbudgeten 2008 till 2027.

De satsningar som genomförts under 2000-talet har i de flesta fall varit tillfälliga och inte inneburit annat än temporära avbrott i trenden av succesivt minskande köpkraft i anslagen. Ett glädjande undantag är den, om än i sammanhanget blygsamma, permanenta höjningen av den kyrkoantikvariska ersättningen som gjordes inför 2025.

Måluppfyllelsen i kulturmiljöarbetet blir med självklarhet lidande när anslagen räcker till allt färre åtgärder. Riksantikvarieämbetet kan konstatera att de åtgärder som vidtas med finansiering ur anslagen i stor utsträckning bidrar till de nationella målen för kulturmiljöarbetet, men att de åtgärder som kan finansieras blir allt färre. Det gör sammantaget att måluppfyllelsen blir allt sämre och att kulturmiljöernas potential att bidra till ett hållbart samhälle i allt mindre omfattning kan tas till vara. Riksantikvarieämbetet noterar att det inte fattats några aktiva politiska beslut om minskade ambitioner i målsättningarna för kulturmiljöarbetet sedan de nationella målen för kulturmiljöarbetet antogs 2014. Givet kulturarvets betydelse för att säkerställa samhällets grundläggande behov, värden och säkerhet och det försämrade säkerhetsläget är det också av central vikt att exempelvis löpande underhåll och investeringar i grundläggande krisberedskap görs möjligt.

Jämfört med konsumentprisindex har Riksantikvarieämbetets huvudsakliga anslag inom området, anslag 7:2 Bidrag till kulturmiljövård, tappat väsentligt i köpkraft under i stort sett hela 2000-talet. Om det skulle hållit jämna steg med inflationen hade anslaget för 2027 behövt vara i storleksordningen 400 000 tkr vilket är ca 52% högre än aviserat i budgetpropositionen för 2025.

Figur 3. Anlag 7:2 i jämförelse med årsmedel KPI. För åren 2025 - 2027 antas i diagrammet en inflationstakt på 2%.

Länsstyrelserna, som årligen bemyndigas av Riksantikvarieämbetet att pröva frågor om bidrag finansierade med anslagsposten 7:2 ap.1, har vid upprepade tillfällen påpekat de stora utmaningar som finns i fördelningen av bidragen mot bakgrund av den stora diskrepansen mellan anslags storlek och de regionala behoven. De senaste årens inflation i kombination med ett högt ränteläge har förvärrat dessa utmaningar och tvingar fram allt hårdare prioriteringar. Riksantikvarieämbetet noterar att anspråk på intrångsersättningar ur anslaget till följd av länsstyrelsernas beslutsfattande under en lång rad år legat på en mycket låg nivå. Under år 2024 betalades inga sådana ersättningar ut. Detta är en följd av att länsstyrelserna tvingas lägga resurserna ur anslaget på förvaltning av befintligt bestånd i en utsträckning som omöjliggör utbetalning av intrångsersättningar och åtaganden om framtida förvaltningskostnader vid bildandet av nya kulturresevat eller vid byggnadsminnesförklaring. Detta hämmar i stor utsträckning möjligheterna att verka för målet om en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas. Noteras kan att den tillfälliga förstärkning som tillfördes anslaget för åren 2024–2026 inte varit tillräckligt för att bryta utvecklingen.

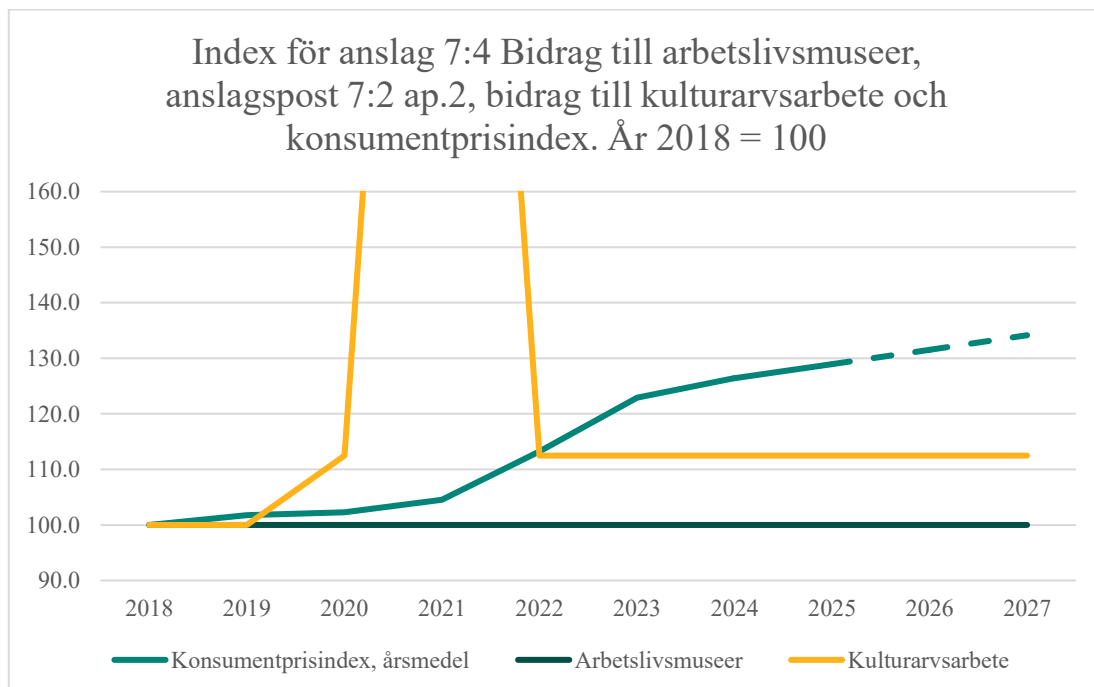
Under världsarvsstrategins första genomförandeperiod var 4 000 tkr av anslagsposten Bidrag till kulturmiljövård öronmärkta för bidrag till världsarvssamordning. Syftet var att stärka den lokala och regionala implementeringen av strategin under den första genomförandeperioden fram till och med 2024. Riksantikvarieämbetet har under 2024 utvärderat bidragets användning och konstaterar att bidraget varit värdefullt för strategins implementering och genomförande. Riksantikvarieämbetet ser också i sin utvärdering att majoriteten av de aktiviteter som genomförts kan rymmas inom det som länsstyrelserna normalt beslutar om enligt förordning (2010:1121) om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer. Bidragsförordningens sjunde paragraf som lyder: "Bidrag får lämnas för insatser för att

tillgängliggöra värdefulla kulturmiljöer för allmänheten och för att förmedla kunskap om dessa och de historiska företeelser och händelseförlopp som de representerar” svarar väl mot de behov som finns inom världsarvssamordningen och den användning som bidraget haft.

Riksantikvarieämbetet bedömer mot bakgrund av utvärderingen att de bidrag som behövs för det fortsatta genomförandet av världsarvsstrategin kan prövas av länsstyrelsen inom ramen för den ordinarie bidragsgivningen. Myndigheten avser att föra dialog med länsstyrelserna om formerna för detta. Riksantikvarieämbetet ser därför inte behov av att regeringen beslutar i särskild ordning om ett fortsatt bidrag.

Kulturarvsarbete

Utöver de anslagsposter som används för förvaltning av kulturmiljöer fördelar Riksantikvarieämbetet bidrag till arbetslivsmuseer med finansiering ur anslaget 7:4 Bidrag till arbetslivsmuseer samt bidrag till kulturarvsarbete finansierat ur anslag 7:2. Bidragen är viktiga, inte minst för att öka delaktigheten i kulturmiljö- och kulturarvsarbetet. Sedan anslaget 7:4 Bidrag till arbetslivsmuseer infördes 2018 har det varit oförändrat och kan därmed på grund av ökade kostnader i samhället finansiera allt mindre. Anslagspost 7:2 ap.2, Bidrag till kulturarvsarbete har, vid sidan av en tillfällig förstärkning 2021, varit oförändrad sedan 2020. Som framgår tidigare i detta budgetunderlag är bidragen kraftigt översökta och arbetet att prioritera mellan inkomna ansökningar leder i ökande utsträckning till att även mycket angelägna projekt får avslag på sina ansökningar.

Figur 4. Index för anslag 7:4, 7:2 ap.2 och konsumentprisindex (KPI). För åren 2025 till 2027 antas en inflationstakt på 2%. År 2021 tillfördes bidraget för kulturarvsarbete 20 000 tkr i ett tidsbegränsat krisstöd till följd av pandemin.

Hemställan

För att skapa långsiktigt hållbara förutsättningar för förvaltningen av landets kulturmiljöer och för bidragen till kulturarvsarbete hemställer Riksantikvarieämbetet om att:

- Att satsningen *Stärkt stöd till kulturmiljövård 2024 till 2026* som beslutades genom budgetpropositionen för 2024 permanentas och att anslag 7:2 därmed höjs permanent med 30 000 tkr från och med år 2027.
- Anslag 7:2 Bidrag till kulturmiljövård och anslag 7:4 Bidrag till arbetslivsmuseer ska omfattas av pris och löneomräkning från och med budgetåret 2026.
- Att nivån på anslagen 7:2 och 7:4 ses över och permanent anpassas till de ambitioner som uttryckts inom politikområdet.

Riksantikvarieämbetet har inom ramen för den bidragsöversyn som genomförts på myndigheten identifierat att det finns behov av tydligare mandat att prioritera mellan inkomna ansökningar i samtliga bidrag. Riksantikvarieämbetet avser därför att under 2025 inkomma med förslag om förändringar i de förordningar som styr bidragsgivningen.

Kulturmiljövårdens regelverk

De lagar och förordningar som styr kulturmiljövården och reglerar hur samhället ska ta hänsyn till och använda de värden som kulturmiljön representerar har vuxit fram under lång tid. Den senaste större översynen av kulturmiljölagen skedde 2013 och innebar inte någon djupare översyn av de system av legala och ekonomiska styrmedel som finns på plats för lagens tillämpning. När nya skyddsinstrument tillfogats och förändrade regelverk implementerats har dessa infogats i befintlig lagstiftning med beaktande av de konsekvenser som var kända vid tidpunkten för förändringen. Med tiden har dock den mängd förändringar som skett lett till en situation där lagstiftningen i flera avseenden är svårtolkad och tillämpningen inkonsekvent.

Styrningen av myndigheter och regleringen av olika bidrags- och finansieringssystem har genom denna otydlighet i flera fall kommit att utvecklas åt ett håll där verksamhetens bidrag till nationella mål inom kulturmiljöområdet och närliggande politikområden inte är så effektiva som de skulle kunna vara. Det finns också en uppenbar risk att samhällsbyggnadsprocessens aktörers kostnader för de åtgärder som följer av lagens tillämpning är högre än vad som skulle vara nödvändigt och att den tid som åtgår för att pröva frågor i samband med infrastruktursatsningar är längre än vad som är motiverat.

Riksantikvarieämbetet ser svårigheter bland annat i arbetet med klimatomställning, beredskapsplanering och i arbetet med att stimulera ett bevarande, användande och utvecklande som är i linje med de politiska mål som finns på området, framför allt de nationella målen för kulturmiljöarbetet och de kulturpolitiska målen. Det finns också problem i avvägningar mellan allmänna intressen och den enskildes intressen i relation till olika skyddsinstrument och miljöprövningsprocesser där grunden för ingrepp i de enskilda

intressena är otydliga och ibland inte står i proportion till syftet. Inom flera processer är prövningen av olika lagstiftningar tidsödande och inte koordinerade. Det leder till långa ledtider vilket, förutom den samhällsekonomiska kostnaden, också leder till att kulturarvet inte ses som en gemensam resurs utan i stor utsträckning upplevs som ett hinder.

Hemställan

Riksantikvarieämbetet föreslår mot bakgrund av ovanstående att regeringen tillsätter en utredning med uppdrag att göra en genomlysning av kulturmiljölagen och angränsande regelverk i syfte att belysa behov av förändringar i berörda författningar. Utredningen bör också ha till uppgift att analysera hur legala och ekonomiska styrmedel tillämpas och bidrar till de nationella målen för kulturmiljöarbetet samt vilka förändringar som är motiverade i bidragssystemens och övrig finansierings utformning. Även hur de uppdrag som är fördelade till olika myndigheter samspekar och finansieras bör vara föremål för utredningen.

Riksantikvarieämbetet har i regleringsbrevet för 2025 givits uppdrag att utvärdera genomförandet av den nationella kulturfastighetsstrategin. Resultatet av denna utvärdering kommer potentiellt att beröra delar av det som den föreslagna utredningen bör analysera och kan därmed vara ett av flera underlag i utredningsarbetet.

Beredskap och civilt försvar

Det förändrade säkerhetsläget har under de senaste åren medfört ett ökat fokus på beredskap och olika slags hot mot kulturarvet. Kulturarvet är utpekat som en viktig samhällsfunktion och Riksantikvarieämbetet har en växande roll inom det civila försvaret. Det nybildade Rådet för skydd av kulturarvet är en viktig del i arbetet med beredskapsplaneringen och att öka resiliensen för olika hot mot kulturarvet. Rådet har också en viktig roll att klargöra och föreslå förändringar i olika aktörers roller i skyddet av kulturarvet.

I samband med redovisningen av det uppdrag att utreda de organisatoriska och juridiska förutsättningarna för att inrätta ett nationellt kulturskyddsråd som regeringen gav Riksantikvarieämbetet 2023 beskrev myndigheten även vikten av fortsatt arbete för inkludering av hela kultursektorn i beredskapsarbetet. Kulturens betydelse för samhället i kris eller krig omfattar hela kulturområdet och många av frågorna kopplade till beredskapsplanering för att kunna upprätthålla verksamheter i kris och krig är gemensamma för en bredd av aktörer inom konst och kulturområdet.

Riksantikvarieämbetet bedömer fortsatt att det finns stora möjligheter att genom samverkan med centrala aktörer inom konst- och kulturområdet bidra till att en vidare grupp av kulturverksamheter kan ta del av och dela kunskap och erfarenheter inom beredskapsområdet och att en möjlig väg framåt kan vara att en eller flera myndigheter inom kulturområdet ges i uppdrag att utreda behoven och föreslå formerna för detta.

Under 2024 genomförde Riksantikvarieämbetet uppdraget *En långsiktig samlingsförvaltning för museisektorn*. Uppdraget redovisades i slutet av 2024. I myndighetens redovisning ges ett antal förslag på åtgärder som syftar till att stärka det civila försvaret varav flera, om de genomförs, innebär uppgifter till Riksantikvarieämbetet. I regleringsbrevet för 2025 gavs Riksantikvarieämbetet uppdrag att vidta särskilda åtgärder för att stärka skyddet av kulturarv genom beredskapsplanering avseende evakueringsmagasin och säkra transporter. Uppdraget ska redovisas i februari 2026. Av budgetpropositionen framgår att 19 000 tkr tillförts förvaltningsanslaget för 2025 för samma ändamål under 2026 och 2027. Flera myndigheter, bland andra Riksantikvarieämbetet, har genom förordning (1993:243) om undanförelse och förstöring uppdrag att planera för undanförelse. Evakueringsmagasin och säkra transporter är därför en viktig förutsättning för att skydda den del av kulturarvet som kan undanförelsa i händelse av kris eller krig. Riksantikvarieämbetet konstaterar samtidigt att de åtgärder som krävs för att öka denna förmåga medför behov av samhällsinvesteringar. Av det skälet är det önskvärt att såväl uppdrag som finansiering har en mer långsiktig karaktär än vad som är fallet i dag.

För att möjliggöra användning av myndighetens förvaltningsanslag för beredskapshöjande åtgärder över tid bör uppdragen regleras i författning så att de blir en del av myndighetens förvaltningsuppgifter. De anslagsförstärkningar som regeringen väljer att göra för att finansiera de beredskapshöjande åtgärderna bör vara permanenta för att möjliggöra vidmakthållande av de åtgärder som vidtas för att höja beredskapen inom det civila försvaret för kulturarvet. För samhällsinvesteringar krävs utöver detta Riksdagsbeslut. Om Riksantikvarieämbetet förväntas stå för investeringar i magasinlokaler och transportlösningar behöver detta formaliseras så att myndigheten kan beskriva dessa investeringar i kommande budgetunderlag.

Riksantikvarieämbetet betonar vidare vikten av att finansiering för beredskapshöjande åtgärder hos de organisationer som förvaltar särskilt skyddsvärt kulturarv görs tillgänglig. Detta då många aktörer saknar egen förmåga att finansiera ett beredskapsarbete som motsvarar det förändrade säkerhetsläget. MSB utvecklar i rapporten, *Civilt försvar mot 2030 – ett totalförsvar i balans*, Slutredovisning av regeringsuppdrag (Ju2022/01209/SSK) behoven, vilka är stora.

1954 års Haagkonvention möjliggör märkning av kulturegendom med ett särskilt kännetecken – en blåvit sköld – som signalerar platsens folkrättsliga skydd. Emblemets är ett skyddat kännetecken enligt internationell humanitär rätt och är därför tillståndspliktigt. I svensk lag regleras skyddet i lagen (2014:812) om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten, medan bestämmelser för tillståndsprocessen och det förberedande arbetet fastställs i Totalförsvarets folkrättsförordning. Enligt denna förordning ansvarar Riksantikvarieämbetet för tillståndsprocessen, medan länsstyrelserna hanterar de förberedande åtgärderna, inklusive urval av kulturegendom som ska märkas samt den praktiska skyltningen.

Länsstyrelserna har framfört behovet av en nationell översikt över kulturegendom märkt med blåvit sköld, exempelvis genom ett GIS-lager. Försvarsmakten, genom Lantmäteriet, har också lyft detta önskemål till Riksantikvarieämbetet.

Riksantikvarieämbetet ser positivt på att utveckla en sådan funktion men betonar vikten av en tydlig ansvarsfördelning i relevant lagstiftning för att säkerställa en långsiktig förvaltning av informationen. Riksantikvarieämbetet har i dag ansvar för viss geografisk miljöinformation genom förordning (2010:1770) om geografisk miljöinformation och ser att ansvar att tillhandahålla informationsmängden skulle kunna uttryckas genom en uppdatering av samma förordning.

Hemställan

Riksantikvarieämbetet hemställer om att:

- Att myndighetens operativa uppgifter inom beredskapssystemet beskrivs i författning.
- Att finansiering motsvarande ovanstående uppgifter tilldelas permanent.

Vården av Visby ringmur

Genom kungliga brev på 1800-talet gavs Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien i uppgift att vårda Visby ringmur. När Riksantikvarieämbetet skiljdes från akademien år 1975 fördes uppdraget att vårda Visby ringmur till myndigheten. Sedan 2015 förvaltar Riksantikvarieämbetet inga andra fastigheter.

Hemställan

Av de skäl som Riksantikvarieämbetet under flera år framfört i sitt budgetunderlag är det inte ändamålsenligt att vården av Visby ringmur kvarstår hos myndigheten. Myndigheten har även redovisat förslag till alternativa lösningar som syftar till att säkerställa en ändamålsenlig och mer resurseffektiv vård av ringmuren i budgetunderlagen.

Om regeringens önskan är att uppdraget ska kvarstå hos myndigheten är det angeläget att detta uppdrag formaliseras med beaktande av nu gällande rätt.